

3.1 САЙЛОВНИ ЁРИТАЁТГАН ЖУРНАЛИСТНИНГ КАСБ ОДОБИ ТАМОЙИЛЛАРИ

Режа:

1. ОАВнинг сайлов жараёнидаги фаолияти.
2. Сайловни ёритаётган журналистга қўйиладиган қонуний талаблар.
3. Сайловни ёритаётган журналистга қўйиладиган ахлоқий талаблар.
- 4.

Асосий тушунчалар: Европа Парламенти, сайлов, сайловолди ташвиқоти, сайлов кампанияси, референдум, имиж, депутат, парламент хуқуки.

Мавзу бўйича адабиётлар:

1. *Н. Нурматов, Ж.Абдуллаев Сайловлар ва ОАВ. Т.: 2009. –б.51*
2. *Р. Кувватов. ОАВ ва сайлов жараёнлари. 02.09.2014*
3. *Н.Нурматов, Н.Қосимова. Сайлов жараёнларини ёритишда оммавий ахборот воситаларининг роли. Журналистлар учун амалий қўлланма. – Т.: “Ўзбекистон”, 2014. 109 б.*
4. *Ўзбекистон Республикаси Марказий сайлов комиссиясининг жорий архиви*

Сайловни ёритишида ОАВга бир қанча қонуний талаблар қўйилади. Бу, ўз навбатида, ушбу сиёсий жараённинг очиқ, ошкора ва қонунларга мос тарзда ўтишини таъминлайди. Бунинг учун сайлов жараёни бўйича ахборотлар ҳақиқатга тўғри келиши ҳамда номзодлар, сиёсий партияларнинг қонуний манфаатлари бузилмаслиги лозим.

Ўзбекистон Республикасининг “Оммавий ахборот воситалари тўғри-сида”ги қонуни 6-моддаси “Оммавий ахборот воситалари эркинлигини суистеъмол қилишга йўл қўйилмаслиги” деб номланади. Бу моддада, асосан, еттита муҳим йўналиш бўйича суистеъмолликларга йўл қўйилмаслиги белгиланган бўлиб, уларнинг ҳаммаси конституциявий қоидалар талабларидан келиб чиқкан.

Хусусан, оммавий ахборот воситаларидан:

Ўзбекистон Республикасининг мавжуд конституциявий тузумини, худудий яхлитлигини зўрлик билан ўзгартиришга даъват қилиш;
уруш, зўравонлик ва терроризмни, шунингдек диний экстремизм, сепаратизм ва ақидапарастлик ғояларини тарғиб қилиш;
давлат сири бўлган маълумотларни ёки қонун билан қўриқланадиган бошқа сирни ошкор этиш;
миллий, ирқий, этник ёки диний адоват қўзғатувчи ахборот тарқатиш;
агар қонунда бошқача қоида назарда тутилмаган бўлса, гиёҳвандлик воситалари, психотроп моддалар ва прекурсорларни тарғиб қилиш;
порнографияни тарғиб этиш;
қонунга мувофиқ жиноий ва ўзга жавобгарликка сабаб бўладиган бошқа ҳаракатларни содир этиш мақсадида фойдаланишига йўл қўйилмайди.

Бундай суиистеъмолликларнинг тақиқланишига қаратилган қоидалар соҳага доир бошқа қонунлар моддаларида ҳам мавжуд.

Ўзбекистон Республикасининг “Журналистлик фаолиятини ҳимоя қилиш тўғрисида”ги қонуни 7-моддасида фуқаролар ёки бошқа ахборот манбалари томонидан ихтиёрий равишда маълум қилинган махфий хабар, шунингдек, факт ёки воқеалар журналистика соҳасининг сири сифатида қонунлаштирилган. Ушбу модданинг иккинчи бандига кўра, журналистнинг журналистика соҳаси сири ҳисобланадиган маълумотларни бу маълумотлар манбаининг розилигисиз ошкор этиши, шунингдек, улардан ўзининг ғаразли манфаатлари ёки учинчи шахслар манфаатларини кўзлаб фойдаланиши тақиқланади.

Ўзбекистон Республикасининг “Ахборот эркинлиги принциплари ва кафолатлари тўғрисида”ги қонуни 13-моддасида: “Жисмоний шахсларга тааллукли шахсий маълумотлар махфий ахборот тоифасига киради”, деб белгилаб куйилган. Демак, сайлов жараёнларида журналистлар, оммавий ахборот воситалари бундай ахборотни тарқатишда қонун талабларидан келиб чиқиши зарурлиги тақозо этилади.

Сайлов кампаниясини ёритаётган ОАВ ёки журналистга қўйиладиган талаблар қуйидагилардан иборат:

- Сайлов жараёни бўйича ахборотлар ҳақиқатга тўғри келиши керак;
- Номзодлар, сиёсий партияларнинг қонуний манфаатлари бузилмаслиги керак;
- Номзодлар, сиёсий партиялар учун тенг эфир вақти ёки нашр майдони ажратилиши керак;
- Ташвиқот материаллар тақдим этган номзод ёки сиёсий партия розилигисиз таҳрир қилинмаслиги керак.
- Нашрлар у ёки бу сиёсий партияга даврийлик ёки тиражда устунлик бермаслиги зарур;
- Муассислари (кузатув кенгашлари ва бошқа органларнинг аъзолари) тегишли сиёсий партиялар, депутатликка номзодлар ва уларнинг ишончли вакили бўлган компаниялар, ташкилотлар хайрия фаолиятини ёритмаслик;
- Ҳуқуқи, қонуний манфаати бузилган партияга, номзодга раддия билан чиқиш имкониятини тақдим қилиш.

Агар журналист сайлов жараёнида номзод, у ёки бу партиядан кузатувчи, у ёки бу номзод ишончли вакили ёки уларга тўғридан-тўғри қариндошлик ҳолатида бўлса, унинг сайлов жараёнини ёритишида иштирок этиши, шунингдек сайлов жараёнини ёритишида журналистнинг партия аъзоси бўлиши тавсия қилинмайди.

Журналист сайлов куни қуйидагиларни бажариши мумкин:

- Сайлов участкасида ҳозир бўлиш;
- Сайлов жараёни, сайлов қутилари ҳолати, сайловчиларнинг яширин камерага кириб чиқишини кузатиши;
- Қайд қилиши, сурат ёки видеога олиши;
- Сайлов участкасидан ташқарида тегишли сайлов комиссияси вакили, кузатувчилар, ишончли вакиллар, сайловчилардан интервью олиши.

Журналист сайлов куни қуйидагиларни бажариши мумкин эмас:

- Сайлов участкасидаги ваколатли вакилларга ёрдам бериши;

- Сайлов жараёнига халақит қилиши;
- Сайловчига бюллетенни тўлдиришга кўмаклашиши;
- Бюллетенни санашга ёрдам бериши.

Шундай қилиб, сайлов кампанияси мобайнида сайлов комиссияларининг ОАВ билан алоқаларини таъминлаш, мустаҳкамлаш ва ривожлантириш долзарб аҳамият касб этади. Чунки сайлов комиссиялари фаолиятининг асосий принципларидан бири ошкоралик ва очиқлик тамойилидир. Бундан ташқари, сайлов комиссиялари сайловчилар, сиёсий партиялар, уларнинг ваколатли вакиллари, кузатувчилари, номзодлари, ишончли вакиллари билан бевосита ҳамкорлик қиласи. Сайлов комиссиялари ОАВ билан алоқаларни ривожлантиришда босма оммавий ахборот воситалари, телевидение, радио, Интернет тармоғи, веб-сайт, электрон почта, он-лайн конференциялар, он-лайн форумлар, ахборот-коммуникатив технологиялар имкониятларидан кенг фойдаланади ва бу борада матбуот хизматларига таянади. Пировард мақсадида медиа рилейшнз фуқароларнинг Конституция ва қонунларда мустаҳкамлаб қўйилган ва кафолатланган сайлов ҳукуқидан тўлақонли фойдаланишлари учун зарур шарт-шароитлар яратишга қаратилгандир.

Савол ва топшириқлар:

1. Сайловни ёритаётган журналистга қандай қонуний ва ахлоқий талаблар қўйилади?
2. Сайлов куни журналистга нималар мумкин ва нималар мумкин эмас?
3. Сайлов комиссияси ОАВ билан муносабатда қандай имкониятлардан фойдаланиши мақсадга мувофиқ?